

BILTEN RG35

Bilten radne grupe za Poglavlje 35
Nacionalnog konventa o Evropskoj uniji

NACIONALNI KONVENT

Nacionalni konvent o Evropskoj uniji predstavlja stalno telo u okviru kojeg se vodi tematski strukturirana debata predstavnika državne administracije, političkih partija, nevladinih organizacija, stručnjaka, privrede, sindikata i profesionalnih organizacija, o pristupanju Srbije Evropskoj uniji.

RADNA GRUPA 35

Cilj Radne grupa za pregovaračko poglavlje 35 jeste da pomogne proces normalizacije odnosa i unapredi život građana Srbije i Kosova kroz zastupanje predloga praktičnih politika, konkretnih rešenja za implementaciju Briselskog sporazuma i kroz promociju vrednosti Evropske unije.

Radna grupa je otvorena za sve organizacije civilnog društva, profesionalna i akademska udruženja i pojedince-eksperte koji se bave ovom temom.

SRPSKA KULTURNA I VERSKA BAŠTINA NA KOSOVU: OD AHTISARIJEVIH SPECIJALNIH ZONA DO FINALNOG STATUSA

Sažetak analize

*Stefan Surlić, Centar za interdisciplinarnе
studije Balkana
stefan.surlic@fhn.bg.ac.rs*

*dr Igor Novaković, ISAC Fund
igor.novakovic@isac-fund.org*

Status srpske kulturne i verske baštine je jedno od ključnih pitanja za postizanje sveobuhvatnog sporazuma između Beograda i Prištine, ali do sada ova tema nije bila predmet razgovora dve strane. Ovo pitanje je naročito značajno, pošto je jedna osovina identitetskog pitanja za većinu građana Srbije, i samim tim predstavlja temelj na koji se naslanja stav prema pitanju statusa Kosova. Stav autora analize je da će bez sveobuhvatnog pristupa pitanju statusa srpske kulturne i verske baštine, koji bi potencijalno uključio i teritorijalni aspekt, ali i aspekt neophodne dugoročne i dubinske saradnje dve strane i njenu integraciju u svoju neposrednu okolinu, biti teško doći do konačnog sporazuma Srbije i Kosova.

Postoje najmanje tri razloga zbog čega se do sada nije razgovaralo o održivom i trajnom poštovanju kulturne i verske posebnosti srpskog naroda na Kosovu. Prvi je

identitetski, a samim tim i vrlo senzitivn, budući da se sa srpske strane kulturna baština posmatra kao „kolevka nacionalnog identiteta, a sa albanske kao deo „sveukupnog istorijskog i kulturnog nasleđa” novoformirane države. Iz toga proizilazi drugi razlog koji je statusni, gde Beograd preko Srpske pravoslavne crkve i članstva u UNESCO-u želi da zadrži kontrolu i upravljanje kulturnom baštinom, dok Priština kroz legislativni okvir koji je proizašao iz Aneksa V Ahtisarijevog sporazuma pokazuje kako je Srpskoj pravoslavnoj crkvi dodeljen specijalni zaštićeni status, što Kosovo kandiduje za članstvo u UNESCO-u i dalje ka punom međunarodnom priznanju. Iako izbegavanje razgovora o kulturnoj baštini indicira da strane imaju dijametralno različite pregovaračke pozicije koje onemogućavaju iznalaženje kompromisnog rešenja, treći razlog možemo označiti kao taktički. Budući da se status kulturne baštine često pominje kao „veliki kompromis”

za finalni sporazum, pretpostavka je da se ova tema, zbog svoje senzitivnosti i kompleksnosti, namerno do sada nije našla za pregovaračim stolom.

Ono što je problematično u „taktičkom” razlogu jesu posledice po kulturna i verska dobra, koja su uprkos međunarodnom nastojanju da budu zaštićena, posmatrana kroz prizmu statusnog spora. Dok su za Beograd manastiri i crkve dokazi o pravu na teritoriju koja se smatra srpskom svetom zemljom, za Prištinu su pravoslavni verski objekti sa posebnim statusom simboli delegetimizacije suverene vlasti Kosova. Protok vremena je produbio etničku distancu između Srba i Albanaca, a izbegavanje razgovora o status kulturnih i verskih spomenika budi snažna identitetska osećanja koja paralizuju sve dosadašnje napore za pomirenjem i normalizacijom odnosa. Problemi oko primene Ahtisarijevog plana i sporovi između Srpske pravoslavne crkve sa vlastima na Kosovu, te neutemeljena tumačenja oko istorijskog porekla srpskog kulturnog i verskog nasleđa na Kosovu do sada su samo produbili distancu i neslaganje oko ovog pitanja.

Cilj analize je da osvetli važnost ove teme, što se ogleda u najmanje dva razloga. Prvi je snažan emotivni naboj koje ovo pitanje budi u kontekstu nastavka pregovora Beograda i Prištine i postizanja eventualnog dogovora. U okviru istraživanja koje je sprovedeno na teritoriji Republike Srbije, 57,1% građana se izjasnilo da bi eventualno ugrožavanje srpskog kulturnog i verskog nasleđa na Kosovu moglo da ih motiviše na politički i društveni aktivizam. Takođe, među prva tri prioriteta pitanja u kontekstu finalnog dogovora o normalizaciji odnosa, čak 82,6% građana je istaklo potrebu za sporazumom koji uređuje status kulturne i verske baštine. Ostale dve teme su garantovanje i poštovanje prava kosovskih Srba 89% i upravljanje prirodnim resursima 83,5%. Eventualno priznanje nezavisnosti Kosova prihvatljivo je za 36,4% građana, ali se među uslovima navodi i ostvarivanje eksteritorijalnosti za manastire Srpske pravoslavne crkve.

Drugi razlog jeste diplomatski okršaj Beograda i Prištine na međunarodnom nivou 2015. zbog kandidature Kosova za punopravno članstvo u UNESCO-u. Srbija je insistirala da eventualno članstvo Kosova u međunarodnim organizacijama bude proizvod pregovaračkog procesa u kome bi se u slučaju UNESCO-a prvo definisao trajni status kulturne baštine. Kosovo je s druge strane, smatralo da je ispunilo sve obaveze iz Ahtisarijevog paketa i zadate uslove u toku perioda „nadgledane nezavisnosti”, legislativno osiguralo specijalan status srpskoj kulturnoj baštini i steklo sve uslove za članstvo u različitim međunarodnim organizacijama. Međutim, neuspele kandidature za članstvo Kosova u UNESCO-u i kasnije Interpolu, kontaminirale su celokupan pregovarački proces i odrazile se na dosadašnja prava i garancije za srpsku zajednicu na Kosovu.

Preglasavanje u međunarodnim organizacijama je pogubno za do sada uložene pregovaračke napore. Stoga je osnovni cilj analize da ukaže na potrebu za dijalogom o status srpskog nasleđa u eventualnom nastavku procesa i pre dostizanja finalnog sporazuma, kako bi se sagledala sva otvorena pitanja, iskustva primene dosadašnjeg normativnog okvira, kao i posledice eventualne primene eksteritorijalnosti, sistema enklava ili kondominijuma po srpsku kulturnu i versku baštinu. Jasno uverenje autora analize je da prevazilaženje spora Beograda i Prištine, pre svega zavisi od rešavanja statusa srpske kulturne i verske baštine na Kosovu. U nameri da se predoči kompleksnost problema, u prvom delu analize pristupljeno je prikazu garancija koje proističu iz Ahtisarijevog plana, Zakona o specijalnim zaštićenim zonama i društveno-političkoj atmosferi u kojoj su se definisala prava Srpske pravoslavne crkve (SPC). Takođe, analiza detaljno obrađuje primere zloupotrebe i nepoštovanj usvojenog normativnog okvira, kritike „specijalnog” statusa za srpsku baštinu, kao i otvorene sporove između SPC i lokalnih vlasti na Kosovu. U drugom delu analiza nudi modele za trajno rešavanje statusa kulturne i verske baštine kroz komparativnu analizu teritorijalnih rešenja u vezi sa pitanjem svetih mesta u Evropi, kao i primera teritorijalnih rešenja za manje jedinice.

NORMALIZACIJA ODNOSA BEOGRADA I PRIŠTINE – PERMANENTNA ZAMRŠENOST

Nova društvena inicijativa

e-mail: office@newsocialinitiative.org

Normalizacija odnosa Beograda i Prištine kao osnova pregovaračkog poglavlja 35 odlikuje se permanentnom zamršenošću. Pregovori koji su upitnim uspehom trajali od 2011. godine dugoročno su prekinuti odlukom vlade u Prištini da uvede takse na proizvode iz Srbije u novembru 2018, a dodatno su zamršeni usled političke krize u Prištini izazvane nesuglasicama oko ukidanja takse i spoljnog pritiska SAD, a što je dovelo do pada vlade Albina Kurtija nakon samo 50 dana na vlasti. Situaciju je još više zakomplikovala globalna kriza izazvana pandemijom korona virusa. U takvoj situaciji, upitno je u kom pravcu će se odvijati situacija i kada će biti nastavljen dijalog, kao i da li u takvim okolnostima može biti postignut sveobuhvatni sporazum o normalizaciji odnosa kao cilj.

Priština nema penkalo za potpis, u Beogradu traže nevidljivo mastilo

Izvesno je da poslednjih godina dolazi do promene ravnoteže u odnosima Beograda i Prištine i da je međunarodni pritisak, koji je bio uglavnom usmeren ka Beogradu, sada izbalansirani i više usmeren ka Prištini, posebno nakon uvođenja taksi. U takvoj situaciji, politički lideri na Kosovu nisu dovoljno dobro snašli i politička polarizacija nije pogodovala «konsenzusu» u pogledu dijaloga. Kosovo

se suočava sa rizikom da zbog političkog pritiska iz SAD bude priterano u ćošak i potpiše bilo kakav sporazum o normalizaciji odnosa. Ipak, usled unutrašnjih političkih sukoba, polarizacije političke scene i dugogodišnjeg dezavuisanja javnog mnjenja da samo priznanje od strane Srbije u sadašnjim geografskim okvirima za Kosovo može biti prihvatljivo, čini se da ne postoji politički lider koji bi mogao da izvadi penkalo iz sakoa i stavi potpis na neko za njih polovično rešenje. Faktor X za Kosovo je u ovom slučaju spoljnopolitički pritisak SAD, koje su percipirane kao čuvar i facilitator kosovske nezavisnosti, a u slučaju procesa kojim rukovodi Ričard Grenel, viđene su kao neko ko ucenjuje Prištinu da postigne rešenje koje bi bilo suboptimalno. Čak i u slučaju da se pod patronatom SAD, a nakon odluke Ustavnog suda, formira nova vlada u Prištini pod vođstvom LDK i podrškom predsednika Tačija, takva vlada bi se našla između «čekića i nakovnja». Ona bi bila osuđena na spoljni pritisak, da ne naljuti svog ključnog međunarodnog partnera, i da ne izazove unutrašnje nezadovoljstvo usled razočaranih građana mobilisanih od strane najveće partije na Kosovu, pokreta Samoopredeljenje. Uzgred, ukoliko takav sporazum ima i referencu na promenu granica ili razmenu teritorija, utom bi prištinski zvaničnici radije zaturili penkalo i čekali novembar i moguću promenu administracije u Vašingtonu.

Sa druge strane, čini se da je u Beogradu proces pod dirigentskom palicom Ričarda Grenela mnogo bolje prihvaćen i vlasti u Srbiji osećaju da su konačno uspele da dobiju «uvo» Vašingtona za neke svoje zahteve. Dok je do dolaska Trampa, Beograd bio prinuđen na defanzivu i stigmatizaciju, danas je odnos sa SAD zasnovan na snažnijem razumevanju. U jednom trenutku Beograd je uspeo da uvede u razgovor ideju o nekoj vrsti «promene granica», što je u SAD čini se prihvaćeno retoričkim stavom da «nema crvenih linija, ali ni blanko čekova» za dogovor Beograda i Prištine. Ipak, čak i da je Beograd spreman da potpiše neki sporazum sa Prištinom uz facilitaciju Ričarda Grenela, koji bi podrazumevao razmenu teritorija, ali uz de fakto (mesto u UN za Kosovo) ili de jure priznanje, takav sporazum bi bio suočen sa ogromnim osudama i nezadovoljstvom javnosti. Čak i nikad snažnija kontrola koju je vladajuća stranka u Srbiji uspostavila poslednjih godina nije garancija da bi potpisivanje moglo da prođe lagano. Ipak, ukoliko vladajuća koalicija uspe da osigura međunarodni legitimitet izbora 21. juna, uprkos značajnom bojkotu opozicije i upitnim demokratskim praksama sprovođenja izbora, ona bi bila prinuđena od strane Vašingtona da nekakav sporazum potpiše. U tom slučaju politički lideri u Srbiji bi radije tražili «nevidljivo mastilo» kojim bi pokušali da prikriju suštinu sporazuma ukoliko on sadrži referencu na međunarodno priznanje Kosova. Po svim istraživanjima javnog mnjenja, bilo kakvo formalno priznanje Kosova, čak i uz teritorijalnu komponentu, percipira se izrazito negativno i gotovo sigurno bi uticalo na kredibilitet vladajuće stranke i razlilo bi šminku glavnom protagonisti oličenom u predsedniku Vučiću.

Grenelovo zaustavno vreme i Lajčakova klupa za rezerve

Namera Specijalnog izaslanika Ričarda Grenela da postigne sporazum između Beograda i Prištine pre novembra i predsedničkih izbora u SAD i time predsedniku Trampu ponudi još jednu poslasticu za kampanju, a za sebe odškrine vrata za neku od vodećih pozicija u budućoj administraciji, je suočena sa sve kraćim rokovima. Grenel je

metaforički u zaustavnom vremenu i kako bi ostvario svoj naum, mnogo događaja se istovremeno mora poklopiti. Iako Grenela demokratski orijentisana javnost u SAD omaložavački naziva «tviter trolom», na Balkanu, pa i u delu EU on je više percipiran kao «Trampov buldžođer» koji zbog bliskih veza sa predsednikom SAD ima više kredibiliteta i mogućnosti da «pogura» započeti posao i iskoristi svoj ucenjivački kapacitet prema obema stranama. Mnogi analitičari dovode u pitanje to da sveobuhvatni sporazum o normalizaciji odnosa može da se postigne u tako kratkom roku, i pre smatraju da će se Grenel odlučiti na neku vrstu «polu-sporazuma» u kojem će se Beograd i Priština dogovoriti o opštim principima, koji će možda uključivati neku vrstu reference na «korekcije granica» i «međunarodno priznanje». Ipak, takav sporazum bi pre bio neka vrsta PR vežbe Trampove administracije, i Evropska unija kao glavni facilitator pregovora bi bila osuđena da se bavi njegovim posledicama. Šta god bio rezultat Grenelove inicijative, nedavno izabrani Specijalni predstavnik EU za pregovore Beograda i Prištine, Miroslav Lajčak spremno čeka na «klupi za rezerve» i trenutno ispipava teren kako bi pronašao prostor za EU da nastavi proces pregovora. Iako se čini da slovački diplomata ima značajnu podršku EU, a posebno Nemačke koja se već nekoliko puta sukobljavala sa nezgodnim Grenelom i koja se snažno protivi ideji «razmene teritorija», Lajčak se suočava sa krizom legitimiteta EU na Zapadnom Balkanu. Pored već dugo poznate činjenice da je svaki jedinstveni stav EU o Kosovu prilično otežan zbog pet država članica koje ne priznaju Kosovo, EU je izgubila kredibilitet na Balkanu zbog opadajuće privrženosti politici proširenja. Sve to dovodi do nedostatka podsticaja za Srbiju i Kosovo da se iskreno posvete pregovorima, usled nejasne perspektive EU članstva za Srbiju i nedostatka vizne liberalizacije za Kosovo. Sve u svemu, Lajčaka očekuju mnogi izazovi čak i ako Grenel ne uspe da dovede do neke vrste dogovora pre novembra. EU će se svakako suočiti sa procesom pregovora Beograda i Prištine koji nema jasnu strukturu niti predvidive elemente i obrise mogućeg sporazuma.

Najava za WEBINAR: SRPSKA KULTURNA I VERSKA BAŠTINA NA KOSOVU: od Ahtisarijevih specijalnih zona do finalnog statusa

U sklopu istraživačkih aktivnosti Radne grupe Nacionalnog konventa o Evropskoj uniji za Poglavlje 35 izrađena je analiza "Srpska kulturna i verska baština na Kosovu: od Ahtisarijevih specijalnih zona do finalnog statusa" koju autorski potpisuju dr Igor Novaković (ISAC fund) i Stefan Surlić (Centar za interdisciplinarnu studiju Balkana, Fakultet političkih nauka).

Analiza je dostupna na [linku](#)

Autori će ključne nalaze analize predstaviti na WEBINAR-u koji će biti organizovan **20. maja 2020. godine u 15h**. Pored autora, u svojstvu panelista o temi će diskutovati i:

Doc. dr Jelena Lončar, Fakultet političkih nauka Univerziteta u Beogradu, i

Dr Milan Igrutinović, istraživač, Institut za evropske studije.

Moderator: Dragiša Mijačić, koordinator RG NKEU za Poglavlje 35.

[Link za pristup webinaru:](#)

Izrada analize i organizacija WEBINAR-a su podržani od strane Fondacije za otvoreno društvo, Srbija u okviru projekta za podršku radu Radne grupe Nacionalnog konventa o Evropskoj uniji za Poglavlje 35, koji sprovodi Institut za teritorijalni ekonomski razvoj (InTER).

BFPE: Razgovor o položaju Roma u Srbiji i na Kosovu: kroz inovacije do poverenja i promene svesti

Beogradski fond za političku izuzetnost je organizovao online prezentaciju i razgovor istaknutih ličnosti iz Srbije i sa Kosova koji se bave romskim aktivizmom. U prezentaciji su učestvovali Avni Mustafa - Roma Veritas Kosovo, Mimoza Gavrani – Roma Integration 2020, Jelena Reljić - aktivistkinja i Osman Balić – YuRom centar Niš.

Učesnici su diskutovali o sledećim temama:

- život zajednice u pandemiji: kakvo je stanje, ima li zaraženih, šta su problemi, koliko se oni rešavaju, kako ovo sve utiče na socio-ekonomski i društveni položaj Roma?
- položaj žena i dece, ima li pomaka? Mladi Romi i njihova perspektiva?
- školovanje danas a i uopšte? Integracija? Koliko se i kako nadgleda rad vlada i sprovođenje strategija? Kakvi su rezultati vašeg rada? Šta ste uspeali da promenite?
- rad poslanika i ministara iz romske zajednice-predstavnici građana na lokalnom i centralnom nivou?
- da li je moguća saradnja – i to kakva?
- kako naši sagovornici provode dane u pandemiji, i posebno kako se prilagođavaju popuštanju mera.

Prezentacija je održana preko Zoom platforme, u četvrtak 14. maja 2020. u sklopu projekta „Kroz inovacije do poverenja i promene svesti“ koji BFPE realizuje u saradnji sa D4D iz Prištine, NVO Aktiv iz Mitrovice i Transkonflikt iz Beograda, a podržava ga EU.

European Western Balkans: NKEU priprema sveobuhvatan izveštaj o merama Vlade tokom vanrednog stanja

Vanredno stanje u Srbiji usled pandemije COVID-19 obeležile su brojne mere koje su na direktan način uticale na institucije, na primenu demokratskih principa, ali i odstupanje od istih. Stoga je Nacionalni konvent o Evropskoj uniji (NKEU) najavio objedinjeni monitoring izveštaj o merama Vlade koje su donesene tokom vanrednog stanja.

Koordinatorica Radne grupe za Poglavlje 23 i savetnica za pitanja procesa EU integracija u Komitetu pravnika za ljudska prava YUCOM, Jovana Spremo, objašnjava da će se izveštaj sastojati iz četiri celine – politički kriterijumi, vladavina prava i osnovne slobode, ekonomski kriterijumi, i socijalna politika.

S obzirom na to da sve članice Radnih grupa imaju ustaljen rad reagovanja u određenim oblastima za koje su stručne, Programski savet NKEU doneo je odluku da Radne grupe prikupljaju informacije od članica o njihovom delovanju tokom vanrednog stanja. Članice su aktivno radile na praćenju primene mera i beleženju svih problema koji su se dešavali u vezi sa merama. Sveobuhvatni monitoring izveštaj će predstavljati informacije prikupljene od svih članica o njihovom delovanju i odgovorima na potencijalna kršenja ljudskih prava i određenih sloboda zbog implementacije mera, ili zbog nedostataka koje su same mere imale.

Vest u celini je dostupna na [LINKU](#)

SPORAZOOM: Šta posle korone?

Početkom maja većina evropskih zemalja počela je da ukida vanredno stanje i da ublažava restriktivne mere uvedene protiv širenja Covid - 19. Kakvu je ekonomsku štetu prouzrokovala korona i šta države na zapadnom Balkanu čine u njenom obuzdavanju, za novi Sporazum su govorili: savetnik predsednika Privredne komore Srbije Nenad Đurđević, bivši predsednik Privredne komore Kosova Safet Grdžaliju i izvršni direktor Instituta za teritorijalni i ekonomski razvoj – InTER i koordinator RG NKEU za Poglavlje 35 Dragiša Mijačić. Emisija je dostupna na [LINKU](#)

TV emisija „Sporazum“ je politička emisija kreirana sa ciljem da informiše ljude i otvori diskusiju o važnim političkim pitanjima i izazovima sa kojima se suočava srpska zajednica na Kosovu. Ideja ove emisije jeste da inicira razgovor o gorućim pitanjima i problemima običnih ljudi ne samo na lokalnom, već i regionalnom nivou, te da samim tim utiče na percepciju građana o ovim pitanjima u čitavom regionu.

NGO Aktiv: Problemi nevećinskih zajednica sa primenom paketa mera za prevazilaženja ekonomskih posledica korona virusa

Povodom paketa od 15 mera koje je Vlada Kosova usvojila u cilju prevazilaženja ekonomskih posledica izazvanih pandemijom korona virusa, i situacije koja je nastala na terenu među nevećinskim zajednicama, prilikom implementacije tih mera, NVO AKTIV poziva nadležne institucije da obezbede bolju implementaciju mera kako bi pomoć stigla do onih kojima je to najpotrebnije

Više informacija možete pronaći u saopštenju [OVDE](#)

U Biltenu Radne grupe NKEU za Poglavlje 35 se iznose stavovi o pregovorima između Beograda i Prištine, prednostima i posledicama ponuđenih rešenja na stanje demokratije i društva u Srbiji, položaj i zaštitu etničkih zajednica na Kosovu, regionalnu stabilnost i pomirenje, Evropske integracije Srbije i druge važne teme od interesa za razvoj našeg društva. U biltenu se objavljuju tekstovi i stavovi članica Radne grupe, ali se daje mogućnost i drugim društvenim i političkim akterima da iznesu svoje stavove po pitanjima od značaja za Poglavlje 35. Bilten izlazi više puta mesečno, distribuira se putem elektronske pošte, i može da se preuzme sa internet stranice Nacionalnog konventa o Evropskoj uniji, kao i sa stranice Instituta za teritorijalni ekonomski razvoj (InTER) koji koordinira radom Radne grupe za Poglavlje 35 i uređuje sadržaj biltena.

BILTEN RADNE GRUPE NACIONALNOG KONVENTA O EVROPSKOJ UNIJI ZA POGLAVLJE 35

Broj 32 (maj 2020.)

poglavlje35@regionalnirazvoj.org

www.eukonvent.org

www.regionalnirazvoj.org

Mišljenja i stavovi izraženi u ovom Biltenu predstavljaju stavove autora i ne odražavaju neophodno zvanične stavove Fondacije za otvoreno društvo, Srbija, Nacionalnog konventa o Evropskoj uniji, ni InTER-a.